

Stop met ‘verminderd toerekeningsvatbaar’. Iemand is wel of niet knettergek en krijgt dus óf TBS óf gevangenisstraf.

Posted on 21 februari 2026 by Arnout Jaspers

De filosoof Karl Popper vertelt in zijn *Conjectures and refutations* dat hij, tijdens een diner dat hij had met de fameuze, afvallige freudiaan Alfred Adler, aan Adler de casus van een patiënt met een fobie voor open water presenteerde. Al snel kwam Adler met een verklaring voor diens symptomen die glansrijk in overeensteming was met zijn eigen theorieën over de menselijke psyche. ‘Maar hoe weet je dat zo zeker, aangezien je die patiënt nooit gezien hebt?’, zei Popper. ‘Door mijn duizendvoudige ervaring’, verklaarde Adler. Waarop Popper opmerkte: ‘En je ervaring zal nu wel duizendeneen-voudig geworden zijn?’

Niet alleen gevangenisstraf, ook TBS

In de forensische psychiatrie, die de geestelijke gesteldheid van misdadigers moet beoordelen, wemelt het nog steeds van dit soort oordelen gebaseerd op 'jarenlange klinische ervaring'. Afgelopen week was dat zelfs wereldnieuws, toen een Nederlandse rechter de Ghanese immigrant Arnold Oforiwaa slechts 5 jaar gevangenisstraf oplegde voor het met 258 messteken afslachten van zijn vriendin. Het OM had tien jaar geëist, maar de rechter halveerde dat wegens een LVB (licht verstandelijke beperking) en diverse geestelijke stoornissen van de dader.

In de ophef die dat bij internationale bloggers veroorzaakte, ging de niet onbelangrijke nuance verloren, dat deze dader ook TBS kreeg, dus die zit zeker langer dan 5 jaar, waarschijnlijk een jaar of 15, en mogelijk levenslang binnen. Verlenging van TBS moet elke 2 jaar opnieuw beoordeeld worden door een rechter, maar dit vonnis benadrukt meerdere malen dat de TBS-behandeling 'wegens de complexe problematiek van de verdachte zeer lang zal gaan duren'.

Maar dit buitenlandse onbegrip is wel tekenend voor het onnavolgbare Nederlandse strafsysteem bij deze categorie misdaden. In andere beschaafde landen ben je óf geheel ontoerekeningsvatbaar – zeg maar: knettergek ten tijde van het misdrijf – óf toerekeningsvatbaar. In het eerste geval wordt de dader voor onbepaalde tijd opgesloten in een psychiatrische inrichting, in het tweede geval krijgt die een lange gevangenisstraf, en komt daarna weer vrij.

Waarom eerst gevangenisstraf?

Bij zulke gruwelijke misdaden leggen Nederlandse rechters echter meestal een combinatiestraf op: eerst een paar jaar cel, daarna start de TBS, die officieel geen straf mag heten. Veel daders worden namelijk verminderd toerekeningsvatbaar verklaard. Dat begrip is vaag en niet te toetsen, maar stel dat er wel een redelijk betrouwbare, objectieve test zou bestaan. Dan legt justitie deze persoon in een speciale forensische MRI-scanner, en daar komt dan uit dat hij maar voor 50 procent toerekeningsvatbaar is.

Hoe leidt dat tot de conclusie dat hij als half-ontoerekenbare eerst de helft van de gevangenisstraf van een geheel toerekenbare moet uitzitten, en daarna pas mag beginnen aan een behandeling waarvan de inzet is, dat die de stoornissen geneest

waardoor deze dader tenslotte weer veilig terug de maatschappij in kan?

Dader begrijpt straf niet

Zelfs in deze zeer hypothetische situatie, is de logische volgorde: eerst behandelen, dan je straf uitzitten. Immers, 50 procent ontoerekeningsvatbaar betekent dat je voor de helft (wat dat ook moge betekenen) niet begrijpt wat je fout gedaan hebt of half (?) denkt dat je daartoe gedwongen werd, door stemmen in je hoofd of iets dergelijks.

Als je zo'n dader eerst jaren celstraf laat uitzitten, begrijpt hij de straf niet, wat zijn paranoia en rancune alleen maar aanwakkert.

Dat is eigenlijk het enige aspect waarop de TBS-behandelaars wel een punt hebben: die pleiten voor een zo kort mogelijke celstraf, want een zwaar gestoorde patiënt lang opsluiten zonder behandeling leidt tot 'detentieschade'. (Of die TBS-behandeling echt werkt, daarover schreef ik eerder dit.)

Maar goed, zo'n scanner bestaat niet, sterker nog, er bestaat helemaal niets waarmee je enigszins objectiveerbaar in de ziel van een verdachte kunt kijken. Dus komt het allemaal neer op de jarenlange klinische ervaring van de psychiaters in het Pieter Baan Centrum waar zo'n verdachte zes weken 'onderzocht' wordt. Rond dit woord staan aanhalingstekens, want meer dan praten met de verdachte – voor zover mogelijk – en diens dagelijkse gedrag in de kliniek observeren is het niet.

Alsof ze er zelf bij geweest zijn

Daar komt dan in dit geval deze conclusie uit, die de rechter citeert:

'De verdachte was vanuit zijn licht verstandelijke beperking, in combinatie met een hechtingstoornis, niet in staat om intieme relaties aan te gaan. Daardoor nam [slachtoffer] op een gegeven moment meer afstand van hem. Later, toen het kind er was, kwam de focus van [slachtoffer] te liggen op de verzorging van de baby en minder op hem. De verdachte was vanwege zijn persoonlijkheidsproblematiek niet in staat om met die periodes om te gaan waar [slachtoffer] afstand van hem nam. Hij was bang voor verlating, en is vanaf 2022 in toenemende mate achterdochtig en paranoïde geworden. Hij dacht dat [slachtoffer] vreemd ging en dat het kind niet van hem was. De achterdocht van de verdachte heeft de vorm van een waan

aangenomen, waarbij hij alles wat [slachtoffer] deed, negatief inkleurde en zij hem in zijn ogen steeds meer misbruikte en zelfs bedreigend voor hem werd. Op 18 juli 2024 bereikten de opgebouwde spanning en frustratie van de verdachte een hoogtepunt. De verdachte had een psychotische overtuiging dat [slachtoffer] de baby en hemzelf iets aan zou doen. De geweldsuitbarsting, het gepleegde feit, moet volgens de deskundigen worden gezien als een combinatie van de persoonlijkheidsproblematiek, de licht verstandelijke beperking, en de psychose.'

Ze beschrijven het alsof ze er zelf bij geweest zijn, maar ze hebben de verdachte in kwestie voor het misdrijf nooit ontmoet, en daarna alleen in de hoogst kunstmatige situatie van de Pieter Baan-kliniek. Bijna komisch is in zulke rapportages, na de gedetailleerde verklaringen waarom de verdachte vanwege meerdere stoornissen tot de daad gekomen is, men altijd afsluit met de standaard-frase 'indien het ten laste gelegde bewezen wordt verklaard'. Dus de psychiaters weten precies hoe dat werkt in het hoofd van de verdachte, maar ze weten niet of hij het gedaan heeft, en zo niet, dan nemen ze alles terug.

Tussen 'verminderd' en 'sterk verminderd'

De analyse van de psyche van de verdachte bestaat uit louter onfalsifieerbare beweringen. Wat er ook gebeurt, de experts kunnen achteraf nooit ongelijk krijgen. Wel hebben ze er ook met deze rapportage weer een stuk klinische ervaring bij.

De rechters in deze zaak vonden dat het rapport 'een deugdelijk en inzichtelijk gemotiveerde onderbouwing' had en namen zoals vrijwel altijd het advies over. Wat moet je als rechter anders? Na een gesprekje van drie minuten met de verdachte op de zitting zeggen dat ze het daar in het Pieter Baan Centrum helemaal verkeerd gezien hebben? In deze zaak concludeerden de psychiaters dat de toerekeningsvatbaarheid van verdachte ergens tussen 'verminderd' en 'sterk verminderd' in lag.

Impliciet gaat men daarmee zelfs over op een negenpunts-schaal om de toerekeningsvatbaarheid te scoren: de vijfpunts-schaal loopt van 'volledig', 'enigszins verminderd', 'verminderd', 'sterk verminderd' tot 'volledig niet' toerekeningsvatbaar.

Al in 2012 was tot justitie doorgedrongen dat er geen wetenschappelijke onderbouwing voor die vijfpunts-schaal bestaat, en men adviseert nu om een

driepunts-schaal te hanteren (‘volledig wel’, ‘verminderd’, ‘volledig niet’ toerekeningsvatbaar). Alsof de combinatiestraf dan wel ethisch, wetenschappelijk of filosofisch te rechtvaardigen zou zijn.

Beste is een tweepunts-schaal

Hoe kun je deels wel, deels niet weten dat je je vriendin niet mag afslachten met een keukenmes? Hoe kan iemand deels wel, deels niet in staat zijn ‘de eigen wil te bepalen’ wanneer deze dader daarna zijn telefoon pakt en het leegbloedende lichaam en haar met bloed bespatte baby filmt?

Daar zijn dikke proefschriften over geschreven, die verzanden in een brij van circulair jargon waar we niets mee opschieten. De enige uitweg uit dit juridische moeras is teruggaan naar een tweepunts-schaal, net als in het buitenland: iemand is wel of niet knettergek, en krijgt dus óf TBS óf gevangenisstraf. Maar dan wel een die minstens net zo lang is als voorheen de gemiddelde combinatiestraf.

Trots?

Op de website van TBS Nederland klopt men zich op de borst:
‘Het Nederlandse tbs-systeem is uniek in de wereld. De 11 tbs-klinieken in Nederland dragen bij aan een veiligere samenleving.’

Drie regels daaronder staat:
‘Binnen vijf jaar na een tbs-maatregel pleegt iets minder dan 30% van de ex-tbs-patiënten opnieuw een ernstig delict.’

Moeten we daar trots op wezen?

Wynia’s Week *brengt broodnodige, onafhankelijke berichtgeving: drie keer per week,* ***156 keer per jaar****, met artikelen en columns, video’s en podcasts. Onze donateurs maken dat mogelijk. Doet u (weer) mee? Hartelijk dank!*